

Warszawa, dnia 5 stycznia 2015 r.

KMP.573.47.2014.MF

**Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Namysłowie
(wyciąg)**

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. 2007 Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 22 - 23 września 2014 r. do Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Namysłowie (zwanego dalej Ośrodkiem, MOW lub placówką), udali się przedstawiciele Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (dalej: KMP, Mechanizm): Dorota Krzysztoń (kryminolog), Magdalena Filipiak (prawnik, psycholog), jak również reprezentująca Biuro Pełnomocnika Terenowego Rzecznika Praw Obywatelskich we Wrocławiu, dr Natalia Kłaczyńska (prawnik).

Działając jako Krajowy Mechanizm Prewencji, osoby wizytujące sprawdziły na miejscu sposób przestrzegania praw wychowanków Ośrodka, dokonując oceny pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji o funkcjonowaniu Ośrodka, przedstawionych przez jego dyrektora – Annę Grognet-Suszniak;
- oglądzie wszystkich pomieszczeń Ośrodka, w tym sprawdzeniu stanu wyposażenia pokoi dla wychowanków, jadalni, sal lekcyjnych, sanitariatów, etc.;
- przeprowadzeniu rozmów indywidualnych z losowo wybranymi wychowankami Ośrodka,

- analizie: akt osobowych wychowanków, w tym indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych, protokołów Rady Pedagogicznej, dzienniki zajęć z roku 2013/2014, zeszyty dyżurów nocnych, rejestru przepustek i urlopów, rejestr odwiedzin, dokumentacji dotyczącej zastosowania środków przymusu bezpośredniego.

W trakcie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną.

Po zakończeniu powyższych czynności przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji poinformowali dyrektora Ośrodka o dokonanych ustaleniach, a także wysłuchali jej uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji analizie poddano m.in.: *Statut Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Namysłowie* (zwany dalej: *Statutem*), Sprawozdanie z kontroli Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Namysłowie przeprowadzonej przez Prezesa Sądu Rejonowego w Kluczborku w dniu 5 grudnia 2013 r., Protokół Kuratorium Oświaty w Opolu kontroli doraźnej przeprowadzonej w dniu 6 marca 2014 r. w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym Towarzystwa „Razem w przyszłość” w Namysłowie.

2. Informacje ogólne

Wizytowany Ośrodek jest placówką przeznaczoną dla chłopców - młodzieży niedostosowanej społecznie, w normie intelektualnej, wymagającej stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy, wychowania i resocjalizacji. Organem prowadzącym MOW jest Towarzystwo Społecznych Działań na Rzecz Dzieci i Młodzieży „Razem w przyszłość” w Namysłowie, zaś nadzór pedagogiczny nad jego działalnością sprawuje Opolski Kurator Oświaty.

Pojemność Ośrodka wynosi 62 miejsca. W czasie wizytacji formalnie do placówki zapisanych było 53 nieletnich, w tym: obecnych było 41 chłopców, 2 było na urlopie, 1 na ucieczce oraz 9 figurujących w ewidencji, jeszcze do niego niedoprowadzonych.

W § 64 ust. 3 Statutu znajduje się zapis, iż nie przyjmuje się do Ośrodka:

- 1) młodzieży chorej fizycznie i psychicznie, wymagającej stałego leczenia;
- 2) niepełnosprawnych w rozumieniu § 2 ust. 1 rozporządzenia w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz w ośrodkach.

W ocenie przedstawicieli KMP zapis ten nie ma żadnych podstaw prawnych i jest bezskuteczny. Obowiązujące przepisy nie przewidują bowiem tworzenia specjalistycznych ośrodków wychowawczych dla młodzieży chorej lub z niepełnosprawnością. W związku z tym wszystkie młodzieżowe ośrodki wychowawcze powinny być przystosowane do przyjmowania takich osób. Przywoływane w § 64 ust. 3 Statutu *rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz w ośrodkach* (Dz. U. z 2014 r., poz. 392) przewiduje w § 2 ust. 1 organizowanie dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej przedszkoli specjalnych, oddziałów specjalnych w przedszkolach ogólnodostępnych, szkół specjalnych oraz oddziałów specjalnych w szkołach ogólnodostępnych. Nie wymienia się w nim natomiast specjalnych młodzieżowych ośrodków wychowawczych.

Dlatego też przedstawiciele Mechanizmu zalecają usunięcie ze Statutu zapisu § 64 ust. 3 oraz likwidację wszelkich ograniczeń podmiotowych w zakresie przyjmowania nieletnich do Ośrodka.

W placówce funkcjonuje Samorząd Wychowanków. Zgodnie z zebranymi przez wizytujących informacjami, do końca września odbywają się wybory jego przedstawicieli. Opiekunem Samorządu jest osoba z kadry.

3. Personel

Ośrodkiem kieruje dyrektor (będący jednocześnie dyrektorem MOW w Zawiaści) i jego zastępca. Ośrodek zatrudnia 8 wychowawców (z czego 5 jest nauczycielami przedmiotów ogólnokształcących i zawodowych), 2 nauczycieli oraz pedagoga i psychologa.

Wszystkie wskazane powyżej osoby posiadają wyższe wykształcenie kierunkowe oraz dodatkowe kwalifikacje uzyskane m.in. poprzez uczestnictwo w: kursach kwalifikacyjnych i szkoleniach np. z zakresu socjoterapii, radzenia sobie z agresją dzieci i młodzieży, diagnozowania i terapii zachowań samobójczych, metod twórczej resocjalizacji. Z uzyskanych informacji wynika, iż 7 osób z personelu pedagogicznego placówki w obecnym okresie podnosi swoje kwalifikacje w ramach podjętych studiów podyplomowych. Niemal wszyscy uczestniczyli w szkoleniach na temat zasad udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej.

Warto wskazać, iż w ramach szkoleniowych rad pedagogicznych w placówce przeprowadzane są na bieżąco szkolenia wewnętrzne, dotyczące m. in.: działań na rzecz

bezpieczeństwa, analizy Konwencji o Prawach Dziecka i Reguł ONZ z dnia 20 listopada 1989 r., metod wychowawczych, w tym dyscyplinowania i traktowania uczniów, Treningu Zastępowania Agresji, obowiązkowej dokumentacji i IPET.

Zgodnie z informacją udzieloną przez dyrektora MOW, w latach 2013-2014 (do dnia wizytacji) nie były prowadzone postępowania dyscyplinarne ani karne przeciwko pracownikom MOW.

Dyżur nocny sprawowany jest przez 2 wychowawców lub pracownika pedagogicznego i opiekuna nocnego.

4. Warunki bytowe

MOW mieści się w piętrowym budynku położonym w centrum Namysłowa. Na I piętrze znajdują się 1 i 3 grupa wychowawcza, natomiast na II piętrze wydzielono pomieszczenia służące 2 i 4 grupie wychowawczej.

W Ośrodku zorganizowana została siłownia, sala rekreacyjna (wyposażona w sprzęt do gry w ping-ponga, bilard, piłkarzyki) oraz siłownia.

Na potrzeby każdej grupy wychowawczej poza pokojami nieletnich i łazienkami zorganizowano pomieszczenia, w których wychowankowie mogli spędzać czas wolny, np. oglądając TV (świetlice, magazynki).

Niewątpliwie warunki stworzone chłopcom na I piętrze (1 i 3 grupa wychowawcza) należy ocenić jako bardzo dobre. Ich pokoje zostały odmalowane, na podłodze położono płytki. Pomieszczenia zostały wyposażone w nowe meble: łóżka, szafki nocne, szafy na ubrania. Ponadto w pokojach znajdowały się tablice korkowe, na których nieletni mogli wieszać zdjęcia, plakaty. Łazienki również były w dobrym stanie, znajdowały się w nich ogólnodostępne środki higieny osobistej, nad stanowiskami prysznicowymi zawieszono zasłony, co dawało poczucie intymności w czasie kąpieli.

W łazience 3 grupy wychowawczej na suficie wokół rury kanalizacyjnej znajdował się ślad wilgoci i łuszczyła się farba. Dyrektor placówki wyjaśniła, że miejsce to jest systematycznie remontowane, niestety bezskutecznie. Przedstawiciele KMP zalecają kontynuowanie działań w celu usunięcia śladów wilgoci w łazience 3 grupy wychowawczej.

Gorsze warunki bytowe panowały na II piętrze. Pokoje wychowanków grup 2 i 4 wyróżniały się niższym standardem niż pokoje ich kolegów umieszczonych na I piętrze MOW. Przede wszystkim pokoje wymagały odmalowania, miejscami linoleum w sypialniach chłopców odrywało się od podłogi. Również łazienki wymagały odświeżenia. Podczas wizytacji trwały przygotowania do remontu pomieszczeń 2 grupy wychowawczej, w której w

tym czasie nie umieszczano chłopców. Przedstawicielka KMP odebrała informację, iż podejmowane są w miarę możliwości finansowych prace na rzecz poprawy warunków bytowych, czego potwierdzeniem są pomieszczenia, które już zostały wyremontowane (np. stołówka). W związku z powyższym przedstawiciele KMP zalecają w dalszym ciągu prowadzenie systematycznych prac remontowych budynku w celu podniesienia i ujednolicenia warunków panujących we wszystkich grupach wychowawczych.

W rozmowach indywidualnych nieletni w zakresie warunków bytowych zgłosili tylko jedną uwagę. Otóż ciepła woda pod prysznicem szybko się kończy i ostatnie osoby w kolejce do kąpieli nie mają możliwości umycia się w ciepłej wodzie. Przedstawiciele KMP zalecają zapewnienie wychowankom stałego dostępu do ciepłej wody.

Wyżywienie dla wychowanków przygotowywane jest na miejscu w funkcjonującej w Ośrodku kuchni. Wychowankowie dostają 4 posiłki w ciągu dnia (I i II śniadanie, obiad oraz kolację), nieletni mogą dostać poczęstunek pomiędzy wyznaczonymi w grafiku porami serwowania dań.

Monitoringiem objęte są: ciągi komunikacyjne, warsztaty szkolne, klasy, stołówka oraz zewnętrzny teren Ośrodka. Zapis monitoringu przechowywany jest przez okres ok. 1 miesiąca, następnie się nadpisuje. Podgląd obrazu jest niedostępny dla osób nieuprawnionych.

5. Sytuacja osób z niepełnosprawnością

Placówka nie jest przystosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową. Wejście na teren MOW wymaga pokonania schodów. Sanitariaty przeznaczone do użytku wychowanków nie są wyposażone w akcesoria dla osób z niepełnosprawnością. Specyfika Ośrodka uzasadnia przypuszczenie, że do grona wychowanków dołączyć może osoba np. poruszająca się na wózku inwalidzkim. W aktualnym stanie nie będzie ona mogła np. korzystać z urządzeń sanitarnych.

Pracownicy Mechanizmu zalecają dostosowanie Ośrodka do potrzeb osób mających trudności w poruszaniu się i przypominają, że zgodnie z § 3 pkt 5 *rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 roku w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz. U. z 2002 r. Nr 75, poz. 690 ze zm.)*, młodzieżowe ośrodki wychowawcze należy traktować jako budynki zamieszkania zbiorowego. W związku z tym, obowiązuje wobec nich § 2 ust. 2 w/w rozporządzenia. Przy rozbudowie lub przebudowie należy więc uwzględnić m.in. kwestię dostosowania placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnością. Ponadto należy wskazać, że zgodnie z przyjętą w dniu 1 sierpnia 1997 r. przez Sejm RP *Kartą Praw Osób Niepełnosprawnych (M. P. z 1997 r.*

Nr 50, poz. 475) osoby niepełnosprawne mają prawo życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych. Ponadto w dniu 6 września 2012 r. Polska ratyfikowała przyjętą w dniu 13 grudnia 2006 r. przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych *Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych* (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169) zobowiązującą do umożliwienia osobom niepełnosprawnym niezależnego życia i pełnego udziału we wszystkich jego sferach. Oba wymienione dokumenty mają zastosowanie również w odniesieniu do osób przebywających w placówkach dla nieletnich oraz środowiska stworzonego w miejscu ich umieszczenia. Wobec powyższego wszelkie instytucje państwowe, winny podejmować działania ukierunkowane na urzeczywistnienie praw osób z niepełnosprawnością.

6. Traktowanie

W rozmowach indywidualnych wychowankowie dobrze ocenili traktowanie ich przez personel placówki. Potrafili na ogół wskazać osobę zaufaną wśród kadry (najczęściej byli to wychowawcy lub psycholog). Nie zgłaszali żadnych uwag dotyczących stosowania przez pracowników przemocy lub używania przez nich wulgaryzmów. Dobrze ocenili atmosferę panującą w Ośrodku i twierdzili, że czują się w nim bezpieczne.

Dyrektor MOW poinformowała wizytujących, iż w przypadku, gdyby wychowanek znajdował się pod wpływem alkoholu, wzywana jest Policja i powiadamiany zostaje o tym fakcie sąd.

Z informacji zebranych od dyrektora Ośrodka wynika, że gdy zachodzi potrzeba przeprowadzenia testów na obecność narkotyków w organizmie wychowanków, wzywana jest Policja, jednakże zdarza się w rzadkich przypadkach, że wykonuje je wychowawca. W dokumentacji indywidualnej [*dane usunięto*] znajdował się wpis o wykonaniu testu na obecność narkotyków oraz protokół z przeprowadzonego badania na obecność narkotyków w moczu.

Przedstawiciele Mechanizmu w pełni rozumieją stanowisko dyrektorów ośrodków wychowawczych, wskazujące na potrzebę weryfikacji abstynencji wychowanków tych placówek ze względów bezpieczeństwa nieletnich i pracowników. Należy jednakże podkreślić, iż przepisy u.p.n. nie dają możliwości innej osobie niż kurator sądowy sprawujący nadzór nad nieletnim, zobowiązania nieletniego do poddania się badaniu w celu ustalenia w jego organizmie obecności alkoholu lub innego środka użytego w celu wprowadzenia się w stan odurzenia (art. 70b u.p.n.). Należy więc uznać, że personel placówki nie ma prawa zobowiązania podopiecznych do poddania się takim badaniom. Wskazane wyżej przepisy u.p.n. nie wprowadzają również zastrzeżenia, że krąg podmiotów uprawnionych do

przeprowadzania testów na obecność substancji odurzających mógłby ulec rozszerzeniu na podstawie zgody rodziców/opiekunów prawnych czy też samego wychowanka. Odmienną kwestią jest przeprowadzenie badań na obecność w organizmie środków odurzających przez lekarzy. Lekarz jako osoba uprawniona do wykonywania m.in. badań, zabiegów medycznych i diagnostycznych, zgodnie z art. 32 ust. 2 i 4 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodzie lekarza i lekarza dentystry (Dz. U. z 2011 r. Nr 277, poz. 1634 j.t.) może wykonać badania za zgodą pacjenta. Jeśli pacjentem jest osoba małoletnia, każdorazowo niezbędna jest zgoda przedstawiciela ustawowego, a w przypadku nieletniego powyżej 16 roku życia konieczna jest również jego zgoda. Na zlecenie lekarza badanie na obecność w organizmie środków odurzających może przeprowadzić również pielęgniarka. Podsumowując, w obecnym stanie prawnym pracownicy KMP zalecają wyeliminowanie możliwości wykonywania testów na obecność substancji odurzających przez personel MOW oraz korzystanie w tym zakresie z pomocy lekarza.

Zgodnie z podaną wizytującym przez dyrektora MOW informacją, w placówce nie przeprowadza się kontroli osobistych wychowanków. Jednak jak wynika z treści notatki służbowej z dnia 18 stycznia 2014 r., (...) *wspólnie z wychowawcą Jackiem Szelwickim przeszukaliśmy rzeczy osobiste, które miał na sobie chłopiec. W slipkach, które miał na sobie nieletni wychowawca znalazł dwa zawiniątka z suszem roślinnym.* Cytowany zapis wskazuje na praktykę dokonywania kontroli osobistych przez pracowników MOW. Co więcej, jak wynika z treści wskazanej notatki służbowej przeszukania rzeczy osobistych, które miał na sobie chłopiec dokonał wychowawca i wychowawczyni. Pracownicy Mechanizmu przypominają w tym miejscu, że w odniesieniu do kontroli osobistej, obowiązujące przepisy prawa nie wyposażają pracowników MOW w kompetencje do jej przeprowadzania. W związku z tym, w sytuacji istnienia uzasadnionego podejrzenia czynu zabronionego pod groźbą kary przez nieletniego, winna być wzywana Policja w celu przeprowadzenia kontroli osobistej.

W MOW w roku 2013 miało miejsce 56 wydarzeń nadzwyczajnych, a w 2014 r. odnotowano 22 wydarzenia nadzwyczajne w postaci ucieczek.

Od początku 2013 r. do dnia wizytacji raz zastosowano wobec nieletniego środek przymusu bezpośredniego. Przedstawicielka KMP po zapoznaniu się z dokumentacją dotyczącą przypadku zastosowania wobec wychowanka środka przymusu bezpośredniego nie wniosła zastrzeżeń.

7. Dyscyplinowanie

Rozdział XII Statutu został poświęcony stosowaniu nagród i kar. W zakresie regulacji dotyczącej nagradzania i karania nieletnich przedstawiciele KMP nie wnoszą uwag. Warto podkreślić także, że wychowanek ma prawo wypowiedzenia się przed ukaraniem, jak również prawo odwołania się od wymierzonej kary do dyrektora Ośrodka, a w przypadku ukarania przez dyrektora – do organu prowadzącego lub do kuratora oświaty. Procedura stosowania kar jest przejrzysta i nie budzi zastrzeżeń wizytujących.

W § 65 ust. 2 Statutu wymieniono w katalogu kar wyłącznie upomnienia i nagany. Do wizytujących dotarły jednak sygnały świadczące o praktyce wymierzania w Ośrodku kar pozastatutowych w postaci dodatkowego dyżuru sprzątania, czy zakazu wyjść na miasto.

Pracownicy KMP zwracają uwagę, że stosowanie innych kar niż wymienione w Statucie, jest nieprawidłowe. Stwarza ono bowiem sytuację, w której określenie sposobu ukarania nieletniego ma charakter uznaniowy i nie podlega żadnym ograniczeniom. Reprezentanci Mechanizmu stoją na stanowisku, zgodnie z którym katalog kar powinien być ściśle określony. Pracownicy KMP zalecają więc wyeliminowanie praktyki stosowania kar pozastatutowych.

Ponadto przedstawiciele KMP wyrażają swoje wątpliwości w zakresie niektórych form karania. Podkreślają, że kara w postaci dodatkowych dyżurów jest niezgodna z *Regułą 67 Reguł hawańskich*, w której wskazano jednoznacznie, że *praca nie może stanowić kary dyscyplinarnej*. Ponadto wskazują, iż taka kara jest niedopuszczalna, ponieważ może ona w praktyce prowadzić do pejoratywnego postrzegania przez wychowanek pracy, a to zaś – skutecznie zniechęcać do poszukiwania w przyszłości zatrudnienia.

Ponadto w placówce istnieje praktyka, zgodnie z którą chłopcom po ucieczce zabierane są buty. Jak wynika z treści notatki służbowej z dnia 4 kwietnia 2013 r., (...) *Nie mieli swoich butów, bo próbowali we wcześniejszych dniach uciekać z ośrodka i wychowawcy zatrzymali ich obuwie, żeby utrudnić im ucieczkę i przekonać do pozostania w placówce*. Nie ulega wątpliwości, że opisana praktyka ma charakter środka dyscyplinarnego w reakcji na próbę ucieczki z placówki. W tym miejscu należy wskazać, że zgodnie z treścią Reguły 61 Narodów Zjednoczonych dotyczącej Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113), *wszelkie środki dyscyplinarne i procedury z nimi związane powinny mieć na celu zapewnienie bezpieczeństwa w życiu społecznym zakładu; nie powinny uwłaczać godności nieletnich i sprzeciwiać się głównym celom postępowania z nieletnimi w zakładzie tj. pogłębianiu w nich poczucia sprawiedliwości, szacunku do siebie samych i od podstawowych praw przysługujących każdemu człowiekowi*.

Przedstawione przykłady niewłaściwych z punktu widzenia przestrzegania praw człowieka oraz standardów prawidłowego wykonywania środków wychowawczych, skutkują tym, że przedstawiciele KMP zalecają posługiwanie się przez personel Ośrodka katalogiem środków dyscyplinarnych zgodnych ze standardami międzynarodowymi.

8. Prawo do informacji

Zgodnie z regulacją dotyczącą procedury przyjęcia nowego wychowanka, wynikającą z § 56 Statutu, nieletniego przyjmuje dyrektor MOW. Podczas przyjęcia prowadzona jest rozmowa wstępna, podczas której zbierany jest wywiad na temat nieletniego, spisywane są rzeczy nowoprzybyłego wychowanka w karcie odzieżowej. Nieletni zostaje zapoznany ze Statutem, w szczególności swoimi prawami, obowiązkami i zasadami panującymi w placówce, co potwierdza własnoręcznym podpisem. W aktach osobowych nieletnich znajdowały się przedmiotowe oświadczenia. Prawa i obowiązki nieletnich wymienione są w Statucie.

W MOW nie jest przewidziany okres adaptacji, nowy wychowanek Ośrodka zapoznaje się z grupą, do której trafia. Kryterium doboru nieletnich do grup wychowawczych opiera się na kolejności ich przyjazdu do placówki.

W Ośrodku nie jest prowadzony zeszyt skarg i wniosków. Przedstawiciele Mechanizmu zalecają założenie ewidencji skarg i wniosków, w który będą odnotowywane wszystkie skargi i wnioski, również ustane, a także streszczana będzie reakcja personelu na nie.

W grupach wychowawczych dostępne były takie informacje dla nieletnich, jak: wykaz dni wolnych od nauki, plan lekcji, koncepcja pracy MOW, adresy instytucji stojących na straży praw człowieka np. Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka, kuratora oświaty, sędziów rodzinnych. Przedstawiciele KMP zalecają poszerzenie listy adresów instytucji stojących na straży praw człowieka o dane dotyczące ogólnokrajowych organizacji pozarządowych działających w obszarze praw człowieka, w tym praw dziecka (np.: Komitetu Ochrony Praw Dziecka, Fundacji Dzieci Niczyje, Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka).

9. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Przestrzeganie w Ośrodku prawa wychowanków do utrzymywania kontaktu ze światem zewnętrznym, stanowi obszar budzący wśród wizytujących zastrzeżenia.

W pierwszej kolejności należy wskazać wątpliwości przedstawicieli KMP w zakresie zasad regulujących urlopowanie nieletnich. W § 64 ust. 1 pkt 19 Statutu zapisano, że *wychowanek ma prawo być urlopowanym do domu rodzinnego w dni wolne od nauki*. Zapis

ten jest niezgodny w z brzmieniem § 8 ust. 1 *rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 grudnia 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad kierowania, przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu nieletnich w młodzieżowym ośrodku wychowawczym (Dz. U. nr 296, poz. 1755)*, który określa szerzej niż wewnętrzne akty prawne Ośrodka krąg podmiotów, do których nieletni może być urlopowany, wymieniając: dom rodzinny, opiekunów, krewnych i formę pieczy zastępczej, w której nieletni został umieszczony. Poza tym ani przywoływany przepis, ani żaden inny nie wprowadza ograniczenia możliwości urlopowania do dni wolnych od nauki. Nieletni podlegają wprawdzie obowiązkowi szkolnemu, ale nie można wykluczyć wystąpienia sytuacji rodzinnej lub osobistej, która uzasadni ich urlopowanie także w dni nauki szkolnej. Dlatego też pracownicy KMP zalecają zmianę praktyki w zakresie urlopowania nieletnich oraz dostosowanie zapisu § 64 ust. 1 pkt 19 Statutu do obowiązujących przepisów prawa.

Kolejną kwestią wymagającą podniesienia jest organizacja odwiedzin wychowanków umieszczonych w placówce. Dniem odwiedzin wychowanków jest niedziela. Z indywidualnych rozmów z nieletnimi wynika, że dana osoba może odwiedzić nieletniego tylko raz w miesiącu. Przedstawiciele KMP negocjują wymienione ograniczenie ilości spotkań wychowanka z osobami go odwiedzającymi. Należy bowiem wskazać, iż zgodnie z regułą 85.1 *Europejskich reguł wykonywania sankcji i środków orzeczonych wobec nieletnich sprawców czynów karalnych, władze instytucji powinny ułatwić nieletnim utrzymywanie odpowiedniego kontaktu ze światem i zapewnić im odpowiednie to tego środki*. Wprowadzenie ograniczeń w tym zakresie nie znajduje podstawy prawnej i uzasadnienia merytorycznego. Nie ulega bowiem wątpliwości, że umożliwienie częstych spotkań wzmacnia więzi interpersonalne. Z tego powodu przedstawiciele KMP zalecają wyeliminowanie limitu odwiedzin nieletniego przez daną osobę do jednego spotkania w miesiącu.

Wychowankowie mogą być odwiedzani przez rodziców i najbliższą rodzinę. Sympatie mogą uczestniczyć w wizytach tylko w obecności rodziców nieletniego. Odwiedziny innych osób nie są możliwe. Takie ograniczenie kręgu osób uprawnionych do odwiedzin jest w opinii przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji sprzeczne z art. 47 Konstytucji w zw. z art. 66 § 4 u.p.n. Przywołana norma konstytucyjna gwarantuje każdemu ochronę życia prywatnego oraz prawa do decydowania o swoim życiu osobistym. Stosownie do art. 31 ust. 3 Konstytucji, ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie. Ograniczenie takie wprowadzono w art. 66 § 4 u.p.n. Zgodnie z tym przepisem dyrektor ośrodka może ograniczyć lub zakazać kontaktów

nieletniego z osobami spoza ośrodka wyłącznie w wypadku, gdy kontakt ten stwarzałby zagrożenie dla porządku prawnego, bezpieczeństwa ośrodka bądź może wpłynąć niekorzystnie na przebieg toczącego się postępowania lub proces resocjalizacji nieletniego. Zatem w świetle obowiązujących norm zasadą jest prawo do kontaktowania się nieletniego z wybranymi przez siebie osobami, zaś ograniczenie tego prawa stanowi wyjątek. Ograniczenie dopuszczalne jest tylko w indywidualnych przypadkach, jeśli w odniesieniu do konkretnego nieletniego zachodzą przesłanki wymienione w art. 66 § 4 u.p.n. i musi przybrać formę indywidualnej decyzji dyrektora ośrodka. Zgodnie z art. 66 § 5 u.p.n. o powodach takiej decyzji dyrektor ośrodka powinien zawiadomić sąd rodzinny, który może uchylić decyzje dyrektora.

Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają wprowadzenie w Ośrodku zasady, że nieletniego może odwiedzić każda wybrana przez niego osoba, z możliwością wprowadzenia ograniczeń tylko w indywidualnych przypadkach, w trybie art. 66 § 4 i 5 u.p.n.

Jednocześnie w tym miejscu należy zwrócić uwagę na nieprawidłowość w zakresie postępowania z wychowankiem [*dane usunięto*]. Przedstawiciele KMP nie mają wątpliwości, iż należy przeciwdziałać uzależnieniom nieletnich od środków odurzających i w tym celu wskazane jest podejmowanie często drastycznych decyzji, takich jak ograniczenie kontaktu wychowanka z rodzicami, gdy ci mogą niekorzystanie wpływać na proces resocjalizacji nieletniego. Należy jednakże działać w granicach obowiązujących przepisów prawa. Tymczasem jak wynika z notatki służbowej z dnia 18 stycznia 2014 r., (...) *rodzice mogą odwiedzić chłopca w Ośrodku, ale w związku z naszymi podejrzeniami, że mogą dostarczyć chłopcu narkotyki, mogą przebywać tylko i wyłącznie w obecności wychowawcy. W czasie odwiedzin wychowawca siedział i przyglądał się ich przebiegowi. Przedstawiciele KMP wskazują, iż o opisanym ograniczeniu kontaktów nieletniego z osobami spoza Ośrodka, zgodnym z treścią przepisu art. 66 § 4, nie został powiadomiony sąd.*

Wymaga podkreślenia, że Konstytucja zapewnia obywatelom w art. 47 prawo do ochrony życia rodzinnego i prywatnego. Utrzymywanie bliskich więzi rodzinnych czy koleżeńskich niewątpliwie jest częścią tego prawa. Zgodnie z art. 31 ust. 3 Konstytucji, prawo to może podlegać ograniczeniom tylko w przypadkach ustawowych i tylko wtedy, gdy jest to konieczne.

Poza tym przywołać należy zalecenie sformułowane w *Regułach hawańskich*, zgodnie z którym *nieletnim należy zapewnić wszelkie możliwości kontaktu ze światem zewnętrznym, ponieważ kontakt tego rodzaju jest integralnym elementem sprawiedliwego i humanitarnego*

traktowania oraz ma zasadnicze znaczenie dla przygotowania nieletnich do powrotu na łono społeczeństwa (Reguła 59). Podobnie kwestia ta ujęta jest w Europejskich regulacjach wykonywania sankcji i środków orzeczonych wobec nieletnich sprawców czynów karalnych (przyjętych przez Komitet Ministrów Rady Europy w dniu 5 listopada 2008 r.), które akcentują zasadę możliwie zróżnicowanych i możliwie nieograniczonych kontaktów nieletniego ze światem zewnętrznym.

Wychowankowie mogą utrzymywać kontakt ze światem zewnętrznym przy pomocy telefonu. Na koszt Ośrodka dają telefonicznie sygnał osobie bliskiej, a ta oddzwania. W razie konieczności istnieje możliwość przeprowadzenia całej rozmowy na koszt placówki. Do przedstawicielki KMP prowadzącej rozmowy indywidualne z nieletnimi dotarł sygnał, który wskazywał, że wychowankowi odmówiono możliwości wykonania połączenia telefonicznego do szpitala psychiatrycznego, w którym leczy się najbliższa mu osoba (dziewczyna).

Podobnie jak w przypadku odwiedzin, także krąg osób uprawnionych do rozmów telefonicznych z wychowankiem jest niesłusznie ograniczony do osób bliskich i sympatii. Nieletni nie mogą wykonywać połączeń telefonicznych do kolegów. Z tych samych względów, co przywołane odnośnie do odwiedzin, przedstawiciele KMP zalecają zezwolenie wychowankom na kontakt telefoniczny z dowolnymi osobami, z możliwością wprowadzenia indywidualnych ograniczeń w tym zakresie w trybie art. 66 § 4 i 5 u.p.n.

Aparat telefoniczny znajduje się w pokoju wychowawcy i tam przychodzi nieletni, aby wykonać połączenie telefoniczne. Takie jego usytuowanie skutkuje tym, że nieletni nie mają zapewnionej prywatności w trakcie przeprowadzania rozmowy telefonicznej. Przedstawiciele KMP zalecają zapewnienie wychowankom prywatności podczas rozmów telefonicznych.

Postępowanie z korespondencją nieletnich nie wzbudziło zastrzeżeń pracowników KMP.

10. Prawo do ochrony zdrowia

Wychowankowie Ośrodka są przypisani do jednego lekarza przyjmującego w ramach przychodni NFZ. Poza godzinami jej pracy, w Namysłowie działa Przychodnia Świąteczno-Wieczorowa, do której w nagłych wypadkach nieletni zostają dowożeni. W razie potrzeby skorzystania ze świadczeń lekarza specjalisty wychowankowie jadą wraz z wychowawcą do Opola.

Nieletni objęci są opieką medyczną pielęgniarek, które zorganizowane są w grupie pielęgniarskiej posiadającej kontrakt z MOW.

Wychowankowie korzystają z usług lekarza dentysty opłacanego w ramach NFZ, przyjmującego w Namysłowie, czas oczekiwania na wizytę wynosi ok. 2-3 miesięcy.

W czasie przeprowadzania wizytacji, dyrektor Ośrodka nie miała danych na temat wychowanków leczonych psychiatrycznie lub przyjmujących leki psychotropowe. Kiedy jest potrzeba konsultacji psychiatrycznych, wychowawca jedzie z nieletnim do Opolą, ponieważ w Namysłowie nie ma lekarza psychiatrii dziecięcego.

Wychowankowie w czasie rozmów indywidualnych potwierdzili, iż podczas przyjmowania do Ośrodka byli poddawani wstępnym badaniom lekarskim.

Ponadto w związku z podjęciem nauki w Zasadniczej Szkole Zawodowej bada ich lekarz medycyny pracy.

Leki wydawane są nieletnim przez wychowawców zgodnie z zaleceniami lekarskimi.

11. Oddziaływania wychowawcze i terapeutyczne

Przedstawiciele KMP bardzo wysoko ocenili szeroką ofertę zajęć organizowanych w Ośrodku dla wychowanków. Potwierdzeniem tej oceny jest fakt, że wychowankowie Ośrodka w czasie rozmów indywidualnych potrafili wymienić dużo różnorodnych form aktywności, w którą mogą się zaangażować. Podopieczni MOW mogą w czasie wolnym: uczestniczyć w zajęciach kółka artystycznego, spędzać czas na siłowni, grać w tenis stołowy, bilard, korzystać z pracowni komputerowej (kółko informatyczne), należeć do sekcji piłki: nożnej, siatkowej, kosza. Ponadto organizowane są w Ośrodku biegi przełajowe, karaoke, nocny maraton filmowy, wyjścia do kina Orange Namysłowskiego Ośrodka Kultury.

Wychowankowie zaangażowani są w liczne inicjatywy mające charakter akcji charytatywnych o zasięgu ogólnopolskim: w Wielką Orkiestrę Świątecznej Pomocy, w Kartkę urodzinową dla Oliwii, w zbieranie nakrętek plastikowych z przeznaczeniem na wózki i sprzęt rehabilitacyjny dla niepełnosprawnych dzieci, w akcję krwiodawstwa.

Uczestnictwo wychowanków oraz organizacja przez placówkę imprez kulturalno-oświatowych oraz sportowych ma na celu integrację ze środowiskiem lokalnym. Wśród inicjatyw, z którymi związany jest Ośrodek należy wymienić m.in.: Otwarty Międzyszkolny Turniej Tenisa Stołowego, Otwarty Turniej Szachowy, Koło Szachowe w Miejskim Domu Kultury. Ponadto wychowankowie mają na swoim koncie liczne osiągnięcia podczas imprez kulturalno-oświatowych o zasięgu regionalnym i ogólnopolskim. Na bieżąco w placówce organizowane są dla nieletnich konkursy oraz wieczory filmowe.

Warto podkreślić, iż wychowankowie są zaangażowani w uczestnictwo i proces decyzyjny w zakresie realizowanych przez nich form spędzania wolnego czasu, czego

doskonałym przykładem jest partycypacja nieletnich w stworzenie i realizację projektu wycieczki do Kotliny Kłodzkiej oraz redagowanie gazetki Ośrodka *Bajerek*.

W placówce funkcjonuje praktyka codziennego spotykania się wszystkich grup wychowawczych w ramach tzw. *społeczności*.

Analiza indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych wykazała, iż znajdują się w nich wszystkie wymagane przepisami dane. Uznać je można za dość szczegółowe i opracowane w indywidualny sposób dla każdego wychowanka.

12. Prawo do edukacji

Wychowankowie MOW realizują obowiązek szkolny w działającym przy Ośrodku Niepublicznej Zasadniczej Szkoły Zawodowej. Nieletni uczą się zawodu mechanika pojazdów samochodowych.

Należy wyróżnić placówkę w związku ze 100% zdawalnością egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w nauczonym zawodzie.

Podręczniki szkolne zapewnia wychowankom Ośrodek, które wychowankowie wypożyczają z biblioteki. Jeżeli zachodzi taka potrzeba, nieletni wyposażeni są również w przybory szkolne na koszt Ośrodka.

Dla wychowanków wymagających wsparcia edukacyjnego prowadzone są zajęcia wyrównawcze.

13. Prawo do praktyk religijnych

W zakresie realizacji przez nieletnich prawa do praktyk religijnych, zastrzeżenia przedstawicieli KMP wzbudził fakt, iż wprawdzie nieletni mogą dobrowolnie podjąć decyzję i wyjść do kościoła na mszę świętą, jednak, jak podała dyrektor placówki i co potwierdzili nieletni w rozmowach indywidualnych, takie wyjście uzależnione jest od zebrania się wystarczającej liczby wychowanków. Tak więc, kiedy w placówce będzie tylko jeden wychowanek chętny do udziału we mszy świętej, nie ma możliwości aby uczestniczył on w nabożeństwie. Wyjście nie zostałoby zorganizowane, ponieważ w Ośrodku pozostałaby wówczas zbyt duża liczba wychowanków w stosunku do liczby wychowawców.

W ocenie wizytujących wskazana trudność organizacyjna nie usprawiedliwia zaniechania organizowania wyjść na msze. Wolność religijna ma walor wolności konstytucyjnej. Zgodnie z art. 53 ust. 2 Konstytucji, wolność religii obejmuje m. in. wolność wyznawania religii według własnego wyboru oraz uzewnętrzniania indywidualnie lub z innymi, publicznie lub prywatnie, swojej religii przez uprawianie kultu, modlitwę,

uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie. Rozwinięciem normy konstytucyjnej jest art. 66a § 1 u.p.n., zgodnie z którym nieletni umieszczony w młodzieżowym ośrodku wychowawczym ma prawo do wykonywania praktyk religijnych i korzystania z posług religijnych. Bez wątplenia wychowankowie MOW mają więc co do zasady prawo do uczestnictwa w niedzielnej mszy świętej, a personel Ośrodka zobowiązany jest im zapewnić warunki do korzystania z tej wolności.

Obecnie wszyscy wychowankowie uczestniczą w lekcjach religii (zgodnie z wolą ich rodziców), więc nie ma potrzeby organizowania alternatywnych zajęć z etyki.

14. Dobra praktyka

Z przekazanej wizytującym informacji wynika, że w Ośrodku organizowane są spotkania z prokuratorem, który prowadzi skierowane do wychowanków zajęcia na temat prawa.

15. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

1. Dyrektor MOW w Namysłowie:

- 1.1** wyeliminowanie przeprowadzania kontroli osobistej wychowanków przez personel placówki;
- 1.2** wyeliminowanie praktyki stosowania kar pozastatutowych;
- 1.3** posługiwanie się przez personel Ośrodka katalogiem środków dyscyplinarnych zgodnych ze standardami międzynarodowymi;
- 1.4** odstąpienie od przeprowadzania badań na obecność środków psychoaktywnych przez personel MOW;
- 1.5** wyeliminowanie limitu odwiedziny nieletniego przez daną osobę do jednego spotkania w miesiącu;
- 1.6** wprowadzenie w Ośrodku zasady, że nieletniego może odwiedzić każda wybrana przez niego osoba, z możliwością wprowadzenia ograniczeń tylko w indywidualnych przypadkach, w trybie art. 66 § 4 i 5 u.p.n.;
- 1.7** zmienienie praktyki w zakresie urlopowania nieletnich oraz dostosowanie zapisu § 64 ust. 1 pkt 19 Statutu do obowiązujących przepisów prawa;

- 1.8** zezwolenie wychowankom na kontakt telefoniczny z dowolnymi osobami, z możliwością wprowadzenia indywidualnych ograniczeń w tym zakresie w trybie art. 66 § 4 i 5 u.p.n.;
- 1.9** zapewnienie wychowankom prywatności podczas rozmów telefonicznych;
- 1.10** założenie ewidencji skarg i wniosków, w który będą odnotowywane wszystkie skargi i wnioski, również ustane, a także streszczana będzie reakcja personelu na nie;
- 1.11** poszerzenie listy adresów instytucji stojących na straży praw człowieka o dane dotyczące ogólnokrajowych organizacji pozarządowych działających w obszarze praw człowieka, w tym praw dziecka;
- 1.12** w dalszym ciągu prowadzenie systematycznych prac remontowych budynku w celu podniesienia i ujednolicenia warunków panujących we wszystkich grupach wychowawczych;
- 1.13** kontynuowanie działań w celu usunięcia śladów wilgoci w łazience 3 grupy wychowawczej;
- 1.14** zapewnienie wychowankom stałego dostępu do ciepłej wody;
- 1.15** uwzględnienie w przypadku przeprowadzania przyszłych prac remontowych lub budowlanych, dostosowania placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową;
- 1.16** zapewnienie wychowankom możliwości udziału w niedzielnej mszy świętej, bez względu na ilość osób chętnych do wzięcia w niej udziału.

2. Towarzystwu Społecznych Działań na Rzecz Dzieci i Młodzieży „Razem w przyszłość” w Namysławie:

- 2.1** przeznaczenie środków finansowych na realizację zaleceń nr 1.12 – 1.15.